

Uniwersytet Wrocławski
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Instytut Historii Państwa i Prawa
Zakład Historii Administracji
Studia Stacjonarne Administracji
pierwszego stopnia

Małgorzata Pasztetnik

**STOSUNKI PAŃSTWO - KOŚCIÓŁ W POLSCE
1945-1989**

Praca licencjacka
napisana pod kierownictwem
dr. Marka Podkowskiego

Wrocław 2010

Spis treści

Wykaz skrótów	3
Wstęp	4
Rozdział I. Pierwsze doświadczenia i trudności (1945-1956).....	6
1. Znaczenie Kościoła w zniewolonym kraju	6
2. Lata względnej swobody Kościoła.....	8
3. Okres najcięższych prób i represji	13
4. Internowanie prymasa Wyszyńskiego.....	20
Rozdział II. Okres największych wyzwań dla Kościoła (1956-1970)	24
1. Pozorna normalizacja stosunków	24
2. Narastanie konfliktu między władzą a Kościołem	29
3. Wielka Nowenna i Obchody Milenium Chrztu Polski.....	34
4. Od marca 1968 do grudnia 1970 roku.....	39
Rozdział III. Odwilż w stosunkach Kościoła z państwem (1970-1981).44	
1. Liberalizacja polityki władz wobec Kościoła	44
2. Wybór Polaka na Papieża i jego następstwa	49
3. Stosunek Kościoła wobec strajków w 1980 r. i „Solidarności”	53
4. Ostatnie wydarzenia przed wprowadzeniem stanu wojennego.....	58
Rozdział IV. Droga ku wolności i upadku komunizmu (1981-1989).....	61
1. Kościół w czasie stanu wojennego	61
2. Kościół przed nadchodzącymi w kraju zmianami.....	66
3. Miejsce Kościoła podczas obrad Okrągłego Stołu.....	70
4. Sytuacja Kościoła u progu nowej polskiej rzeczywistości.....	73
Zakończenie	76
Akty prawne.....	78
Bibliografia.....	79

Wykaz skrótów:

AK	– Armia Krajowa
BP	– Biuro Polityczne
EP	– Episkopat Polski
KC	– Komitet Centralny
KEP	– Konferencja Episkopatu Polski
KUL	– Katolicki Uniwersytet Lubelski
MBP	– Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego
MO	– Milicja Obywatelska
MSW	– Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
NSZZ	– Niezależny Samorządny Związek Zawodowy
OPZZ	– Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych
ORMO	– Ochotnicza Rezerwa Milicji Obywatelskiej
PKWN	– Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego
PPR	– Polska Partia Robotnicza
PPS	– Polska Partia Socjalistyczna
PRL	– Polska Republika Ludowa
PSL	– Polskie Stronnictwo Ludowe
PZPR	– Polska Zjednoczona Partia Robotnicza
RFN	– Republika Federalna Niemiec
ROPCiO	– Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela
RP	– Rzeczpospolita Polska
TRJN	– Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej
UB	– Urząd Bezpieczeństwa
ZMP	– Związek Młodzieży Polskiej
ZOMO	– Zmotoryzowane Odwody Milicji Obywatelskiej
ZSRR	– Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich
ZWM	– Związek Walki Młodych

Wstęp

Celem mojej pracy jest scharakteryzowanie stosunków między państwem a Kościołem katolickim w Polsce w latach 1945-1989. Historia relacji między Kościołem a władzami PRL jest jednym z najbardziej interesujących i istotnych elementów w dziejach Polski Ludowej. Doszło bowiem do starcia między opierającym się na filozofii marksistowskiej i dążącym do przejęcia kontroli nad całym życiem społecznym i politycznym państwem komunistycznym a posiadającym ogromne poparcie społeczeństwa oraz wewnętrznie silnym i zwartym Kościołem katolickim.

Podobnie jak w innych krajach, w których rządy objęły partie komunistyczne, w Polsce prowadzona była wzmożona walka z Kościołem i religią rzymskokatolicką. Mimo regulacji prawnych ustanawiających rozdział Kościoła od państwa, rzeczywistość ukazała złudność tych sformułowań. Polityka wyznaniowa w PRL na wszystkich szczeblach skupiała się bowiem na całkowitym podporządkowaniu Kościoła państwu, na co strona kościelna zareagowała szeregiem działań obronnych. Wpłynęło to na skomplikowany charakter wzajemnych stosunków, co w sposób kompleksowy i przejrzysty starałam się ukazać w mojej pracy.

Praca składa się z czterech rozdziałów, z których każdy przedstawia kolejny etap w kształtowaniu się relacji Kościoła katolickiego z władzami Polski Ludowej. Została ona napisana metodą historyczno-prawną i opisową. W rozdziale pierwszym przedstawiłam sytuację duchownych w latach 1945-1956. Ukazałam poprawne stosunki w początkowych latach komunizmu oraz późniejsze zniewolenie Kościoła i jego najdalej idące podporządkowanie partii w okresie więzienia prymasa Wyszyńskiego.

Rozdział drugi ukazuje rozwój wzajemnych stosunków w latach 1956-1970, kiedy to Kościół katolicki poddawany był daleko idącym represjom ze strony władz. Omówiłam zagadnienia dotyczące wszelkich prób ograniczania pozycji Kościoła, zwłaszcza przez próbę pacyfikacji kościelnych obchodów Milenium Chrztu Polski.

Rozdział trzeci dotyczy relacji państwa z Kościołem w latach 1970-1981. Okres ten charakteryzował się poprawą wzajemnych relacji. W szczególności zwróciłam uwagę na takie wydarzenia jak wybór Polaka na Papieża oraz powstanie „Solidarności” i znaczenie tych wydarzeń dla kształtowania się rozmów z władzami.

W rozdziale czwartym opisałam miejsce Kościoła katolickiego w ostatnich latach zniewolenia, gdy represje władz malały, a jej działania zmierzały w stronę

konstruktywnego dialogu i porozumienia. Przedstawiłam rolę Kościoła w czasie trwania stanu wojennego, jak również jego znaczenie przy upadku komunizmu i powstaniu wolnej Polski.

Pracę zamyka zakończenie, w którym podsumowuję stosunki Kościoła z państwem – ich charakter i znaczenie w latach 1945-1989.

Wśród wykorzystanych przeze mnie źródeł znalazły się zarówno publikacje książkowe, artykuły prasowe, jak i akty prawne regulujące sytuację Kościoła katolickiego w PRL-u i wpływające na kształt wzajemnych relacji. Przy pisaniu pracy szczególnie pomocne okazały się pozycje J. Żaryna, A. Dudka i A. Anusza, w których w sposób ciekawy i całościowy została ukazana historia stosunków Kościoła katolickiego z władzami komunistycznymi.